

Трибуна молодих

УДК 821.161.2

ББК 83.3 (4 Укр)6

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ ПЕРІОДУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В ОПОВІДАННІ о. М.ДЕРЛИЦІ «ВОЄННИЙ ДІДИЧ»

М. І. Сулятицький

*Івано-Франківський національний медичний університет,
кафедра українознавства, м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 2*

У статті аналізується оповідання, що є своєрідною літературною інтерпретацією національно-визвольного руху українців у часи Першої світової війни. Показана широка образна, художня палітра твору, площина літературного характеротворення.

Ключові слова: *художні особливості, характер, образ, визвольний рух, патріотизм.*

Істинними творцями національного храму, утверджувачами нашого духовного простору в Галичині другої половини ХІХ-першої чверті ХХ століття зарекомендувало себе українське духовенство, яке з причин грімнобуремних військовобатальних завірюх поруч із своїми священничими обов'язками прикладалося й до культурно-просвітницького, літературного, а той національно-визвольного руху українства. Ратаї божественної ниви усвідомлювали також і свій патріотичний обов'язок перед народом, тому повсякчас перебували у фарватері націєтворчого поступу галичан на багатьох відтинках великого державницького чину.

Глибоко розуміючи потугу слова, богонатхненні душпастирі направляли його в художньо-естетичну, тобто краснописьменську площину, розповнившись багатожанровими літературними творами М. Устияновича, А. Могильницького, Ю. Кміта, О. Бобикевича, Й. Застирця, С. Лепкого та багатьох інших отців церкви.

З огляду на актуальну ідейно-тематичну площину, образно-достовірну сюжетну правдивість і зображальну авторську переконливість поважне місце посідає белетристична оповідь “Воєнний дідич”, написана під враженнями лихоліть Першої світової війни очевидцем тих подій о.М.Дерлицею, що вийшла накладом коломийського видавництва “Ока” у 1927 році.

Перед нами широка панорама тотальної руйнації, підступних провокацій і насильств із знущаннями, шибеницями і розстрілами. І “свої” і “чужі” – всі однаково немилосердно накладали тягар воєнного сліду на український народ, що був між молотом і ковадлом. Автор змальовує нелегку психологічну картину евакуаційного хаосу, замішаною на всякого роду чутках і жорстоких реаліях війни. М.Дерлиця займає конструктивні антиросійські позиції, однак вони ґрунтуються на етнополітичній обізнаності, розумінні психології московського імперіалізму, основаного на азійській заквасці ще з часів Батисєвих.

Вустами своїх героїв, зокрема галицьких священників, він викриває загарбницьку сутність Росії: “Гріх служити москалеві, бо як втечемо всі – москаль спровадить своїх людей, як він робить то на Кавказі, тоді одним махом пропала наша українська земля” [1; 42], – приходять до висновку українські душпастирі о.Горникевич і о.Вітвичанський, бачачи асиміляційну, шовіністичну сутність росіян, яку з часом галичанам довелося відчутися сповна за часів радянського так званого “визволення”. Тому опиратися варто лише на свої сили, об’єднувати українців, бо поміж москалями “є українці, наші брати”, із “постанням української державності кацапство щезне” [1; 43], – соборницьки робить висновок о.Вітвичанський.

Так само подибуємо в творі шкіци народної гіперболістичної уявної фантазмагорії стосовно головної причини зудару двох імперій, буцімто “москалі мають наказ взяти Галичину по “білу ріку”. ”Біла ріка”, то прецінь Свіча. Побожна цариця російська хоче мати монастир гошівської Матері Божої і за то – війна” [1; 46].

Автор “Воєнного дідича” в свою чергу викриває зрадництво австрійських генералів, несправедливу інформаційну кампанію супроти галицьких українців, іменованих зрадниками цісаря і всеможливими шпигунами. Так, головний герой повісті Змора, галицьку суспільність ділив на дві частини: українців без різниці стану, роду, віку він уважав зрадниками, інші національності – лояльними. М.Дерлиця у творі наводить прикрі випадки несправедливих гонінь на українців з боку австрійської влади, яка, терплячи військові поразки на фронтах, у всьому винних робила галичан. Показовим є момент, коли військо і жандарми спроводжували з околичних сіл арештованих селян, священників, часто німечиних, білих дідусів, «а міська товпа, – переважно жидівська, – супроводжувала арештованих диким ревом: ”Зрадник! Шпiон!”. Загальнознаних і шанованих всіма українських діячів обмазувано калом, обкидувано камінням, погрожувано шибеницею, лінчем. Так десятки тисяч людей, між ними люди з іменем, на становиськах, одним махом опинилися ізгоями, без даху, без засобів до життя, з клеймом: зрадник, шпiон, бо тільки таке пояснення залишилося в запалі населення” [1; 29], – з душевним болем резюмує письменник. І це в той час, коли галицька суспільність проявляла нечуваний патріотизм, за покликом крові вливалася в новостворені лави Українського січового стрілецтва, готова боронити цісаря і Україну, звідомляючи рідню коротко запальними паперовими

штафетками: “Найдорожчі! Судилось нам сповнити заповіт генія Неньки-України: Вставайте, кайдани порвіте! Я вже січовик. Благословіть, найдорожчі, щоб волю здобути” [1; 25]. І яким було розчарування галицької юні, коли, згідно з наказом з Відня почали розпускати українські формування, побоюючись молодечого запалу і жаги боротьби!

Автор повісті передає той пригнічений, болісний, безвихідний стан січовиків, палених докором незavidної національної долі – “Доборолась Україна до самого краю! – повторяли собі слова Шевченка січові добровольці без ясної думки, без пуття, задивлені в одні сині Карпати” [1; 29-30].

На добровільних началах посталене українське військо не відало примітивної рекрутської примусівщини, якою, як правило, були переповнені тодішні (особливо російська, а згодом і радянська) армії, – відділи УСС у складі цісарського війська тримали оборону у найвідповідальніших дільницях бойових дій, ціною тисяч жертв стримуючи московську навалу на Європу, про що сучасна Австрія геть забула, створюючи для молодой української держави чи не найбільші перешкоди в її євроінтеграційних прямуваннях.

Закроєне на свідомому патріотизмі, заприсяжене щирою любов'ю до України, січове стрілецтво виогранюється і як культурологічно-мистецька, наукова і просвітницька з'ява, бо ж під національні знамена станула найсвідоміша українська інтелектуальна еліта. Хіба це можна уявити, щоб у короткохвилевих відпочинкових віддушинах між кровопролитним жахінням боїв, замість такого вже традиційного тютюново-алкогольного зняття стресу, у шанцях українського вояцтва творилася високохудожня поезія, музикувалася пісня, шкіцувалася проза, ескізувалося малярство, розправляла крила Мельпонена!... Січове стрілецтво витворювало не лише героїчну сторінку української зброї, а й постало неперебутнім культурологічним феноменом, рушійною силою національної ідеї. Тож, очевидно, який потужний патріотичний потенціал законсервований нашою державотворчою летаргічністю, бо майстерно художньо зафільмована, драматургічно виписана й театральнo зрежисована стрілецька звияга щоякнайкраще може прилучитися до підняття духу нації!

У творі о.М.Дерлиці відображені трагічні сторінки гонінь українського духовенства, яке перебирало на себе у ті буремні часи обов'язки совісті нації і старалося стати на перешкоді безчинствам іноземних зайд, за що спивало до дна чашу терпінь від всякого роду і масті посіпак. Так, справедливе душпастирське обурення на кричущу несправедливість з боку австріяків, призводило до того, що о.Горникевича “якийсь офіцер збочив ід ньому і так стусанув ліктем його в бік, що він коміть головою полетів у придорожній рив”, а о.Березовського “австійський патріот” Змора за спробу оборонити від пограбування і розвінчання злодіянь “пана рйтмайстра” сильним замахом чобота ударив у груди..., почав гатити лежачого обцасами, кричучи несамовито “Шпiон! Шпiон!..”, аж з отця Березовського зробилася на долівці одна купа м'яса” [1; 52-53]. А

“в Синевідську, – читаємо з оповідання, – той же полевий суд скарав старенького пароха враз із десятком найчільніших громадян, визначних українців” [1; 57].

Причину таких масових безчинств автор твору вбачає у цілеспрямованому чужоземному етноциді супроти українців як нації, “бо комусь не по нутру були Січові стрільці на фронті, Національна Рада в Відні, зновлена справа української державности на арені світової політики” [1; 58].

Єдиним захисником скривдженого українства було українське стрілецтво, яке власною кров’ю доводило, що галичани не були зрадниками чи шпигунами, а, як відзначає о.М.Дерлиця, – “знаменитою боевою силою”, – яку, однак, хоч і поважали австрійці за відчайдушність, але відзначали,” що їх треба боятися”[1;61], вбачаючи в них українську державотворчу потугу.

Белетристичне оповідання о.М.Дерлиці “Воєнний дідич” – це одна із перших літературних спроб опису українських національно-визвольних змагань періоду Першої світової війни. Навіть уже з майже столітньої відстані актуальною залишається сюжетно-тематична канва твору в плані самоствердження українців, формування їх національних пріоритетів. Цікавим так само постає момент художнього інтерпретаційного вирішення твору духовною особою, що позначилося, безумовно, і на характеротворенні героїв оповідання, етико-естетичних аспектах тексту, ідейній наповненості цього зразка нашого національного красного письменства.

Література

1. *Дерлиця М.* Воєнний дідич. Образок зі світової війни. – Коломия: “Ока”, 1927. – 65с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 10.07.2009 р.

Рекомендовано до друку докт. філол. наук, професором Качканом В.А.

ARTISTIC INTERPRETATION OF LIBERATION COMPETITIONS OF PERIOD OF THE FIRST WORLD WAR IN STORY р. M.DERLITSYA «MILITARY DIDICH»

M. I. Suliatitsky

Ivano-Francivs'k National Medical University,

Department of Ukraine Linguistic, 2, st. Halitska, Ivano-Francivs'k

In the article introduce analysis of the story – the literary interpretation of national – liberation movement of Ukrainians during the First world war. Show the wide artist palette of the story, the area of literary character create.

Key words: *artistic peculiarity, character, form, liberation movement, patriotism.*